

BERGSLUFT

www.elinwagner.se

MEDLEMSBLAD FÖR ELIN WÄGNER-SÄLLSKAPET

Ann-Margreth har ordet...

Nu har snart ännu ett år gått i pandemins tecken och vi ser inte något riktigt slut på den här farsoten. Kanske blir det som många forskare säger att vi får leva med den här sjukdomen och anpassa oss efter det bland annat med återkommande vaccinationer. Men kulturen och sporten har börjat sitt återtåg efter alla nedstängningar och det är mycket positivt för hela samhället.

Elin Wägner-sällskapet och stiftelsen Elin Wagners Lilla Björka lyckades att tillsammans med ett stort antal organisationer genomföra en mycket lyckad vecka i september, fullspäckad med teater, film, konserter, föredrag, skolvisning mm. Tyvärr gällde fortsatta restriktioner för antalet deltagare i de olika lokalerna men det påverkade bara resultatet marginellt.

Veckans stora begivenhet för sällskapets del var utdelningen av **Årets Väckarklocka** till *Nina Björk* som höll ett mycket uppskattat anförande med efterföljande diskussion.

Ett populärt inslag var Thage G Petersons presentation av sin nya bok *Elin i mitt liv* i Bergs kyrka. Märta Holkers skriver om den!

Efterlängtat av både av utställare och publik i Växjö var återkomsten av **Kronobergs bokmäss**a i slutet november.

Något Elin Wägner-seminarium blev det inte i år heller men vi hoppas på nästa höst och fortsatt samarbete med S:t Sigfrids folkhögskola.

Årsmötet 2022 kommer att genomföras på plats på Lilla Björka eftersom det numera finns möjlighet till större möten i kyrkSTALLarna. Datumet är ännu inte bestämt men troligen blir det lördagen den 14 maj. Meddelande kommer på hemsidan och i nästa Bergsluft.

Årets sista Bergsluft får ni tillsammans med småskriften, som i år handlar om Elin Wagners hushållerska Linnea Johansson och hennes betydelse för Elin Wägner.

Du prenumererar väl på vår hemsida? Alla nyheter kommer då till dig via mejl! Gå in på www.elinwagner.se, scrolla ner nästan till slutet och skriv din mejladress under prenumeration.

Ann-Margreth Willebrand, ordförande

Kulturparken Småland intervjuar Thage G Peterson på Lilla Björka i samband med Elin Wägner-veckan.

<https://kulturparkensmaland.se/podd/>

Elin Wägner-veckan

Succé, tyckte de deltagande 15 organisationerna. Flera blev tvungna att dubblera sina aktiviteter på grund av publiktrycket. En av dem var Thage G Petersons talade om sin nya bok i Bergs kyrka.

Elin i nytt perspektiv

På senare år har det kommit flera böcker som på olika vis handlar om Elin Wägner. Hon spelar en central roll i *Ett jävla solsken*, Fatima Bremmers bok om Ester Blenda Nordström, från 2017. Tre år senare utkom Ulrika Knutsons biografi *Den besvärliga Elin Wägner* samt Per Wirténs djuplodande skildring *Europa, ständigt detta Europa: Elin Wagners förlorade kärlek* – två volymer som kompletterar varandra på ett utmärkt sätt.

Den som redan har läst dessa två böcker får säkert stor glädje av Thage G Petersons nyutkomna minnesbok *Elin i mitt liv*. Här kommer man Elin Wägner och byborna i Berg mycket nära. Denna personligt berättade bok bygger inte enbart på Petersons egna upplevelser. Han har också intervjuat en rad personer i trakten om deras intryck av Elin.

Den socialdemokratiska politikern och tidigare talmannen Thage G Peterson är den enda av författarna ovan som har träffat Elin Wägner. Han är nämligen född i Berg år 1933. Thages far var kyrkvård i Bergs kyrka och dessutom byns frisör. Klippningen ägde rum i familjens kök. Då och då tog Elin Wägner en promenad till frisören som bodde i Hagtorpet någon kilometer från Lilla Björka. Thage minns när Elin kom på besök strax efter andra världskrigets utbrott. Han var då bara sex år men fick sitta på en egen stol under klippningen och lyssna på de vuxnas allvarliga samtal. Han minns att Elin grät och tyckte att hennes arbete för fred hade varit förgäves. Med tiden blev Thage och Elin nära vänner, trots ålderskillnaden. De förde ofta långa existensiella samtal under lindarna på Bergs kyrkogård. Elin har betytt mycket för hans personliga utveckling.

Thage G Peterson är en lysande berättare. Han skildrar livet i sin hembygd såsom det utspelade sig när Elin fortfarande bodde där på 1930- och 40-talen. Hon besökte gärna gårdarna i trakten. Många gifta kvinnor och hushållerskor levde med auktoritära män. Någon klagade över att hennes man aldrig ville tvätta sig innan han "skulle te". Elins råd var mycket rakt på sak: "Sära då inte på benen!".

Det är allmänt känt att Elin var snabb i repliken men att hon var fullt så frispråkig, anade jag inte. Hon var kontroversiell och inte välkommen i alla gårdar. Många Bergbor tyckte att Elin Wägner var gåtfull. De tyckte också att hon verkade nedstämd och ledsen. Thage G Peterson berättar om ett samtal han haft med Elin på kyrkogården, då den berömda författarinnan storgrät över sin obotliga magcancer. Han hade känt sig så hjälplös

Under läsningen av denna bok kom jag på mig själv med att undra över atmosfären i Lilla Björka. Elin var ständigt på resande fot, arbetade hårt och drabbades ofta av depressioner; idag skulle vi väl säga att hon gick in i väggen. Det kan inte ha varit lätt för hennes fosterson Giovanni att växa upp tillsammans med sin deprimerade faster och den kärva hushållerskan Linnéa.

Elin Wägners skiftande sinnesstämning berörs även i annan litteratur men Thage G Petersons bok ger en bättre förklaring till hennes svårigheter. Det var länge sedan jag läste något som gjorde mig så överraskad och så starkt berörd. /*Märta Holkers, sommarvärdinna på Lilla Björka*

Nina Björk årets Väckarklocka

Vid utdelningen av Väckarklockan på stadsbiblioteket i Växjö höll Nina Björk ett blixtrande och hela tiden problematiserande föredrag inför de lyckliga 44 åhörare som fått ta plats på de coronamässigt glest utplacerade stolarna. Frågestund avslutade. Motivering till Väckarklockan finns på hemsidan.

Nina Björk mötte först Elin Wägners författarskap när hon studerade litteraturvetenskap i Lund. Hon minns "en doft av fred, miljö, tro på kvinnlig särart". Det kändes "tantigt" men jag förstod att Elin Wägner var en syster, sa Nina.

Att läsa *Väckarklocka* (1941) fördjupade synen på Elin, som hade visioner om Det Kvinnliga. Kvinnan är en

människa av honkön, vars position varit särskild - att ta hand om kroppar, sa Nina. Hon menar med Elin att kvinnorörelsens hemvist är "utanför systemet". Därför bör vi driva på för en POLVÄXLING. Så heter ett kapitel i *Väckarklocka* där Elin Wägner beskriver hur hon tänker sig den historiska övergången från matriarkat till patriarkat.

Kvinnorörelsen har bedrivit en framgångsrik kamp inom nuvarande system. "Utveckling" har i detta system kommit att betyda att människan ska frigöra sig från jorden och klimatet. Vår tids dröm om människan är att hon är oberoende. Men människan i sin kropp ÄR beroende – mer än alla andra djur! Kvinnor har gjort det cirkulära – jobbet som aldrig blir klart. Är kvinnorna då de kunskapsmässigt privilegierade? Om kvinnorna (eller kvinnorörelsen) säger att vi måste sluta fred med jorden – finns det då "kvinnliga värden"?

Vad händer om vi talar om att människan inte är fri? Vi säger inte saker bara för att de är sanna. Vi vill ha något sagt. Vi tolkar in åsikter, vissa ord har varningsflagga. Vad säger Wägner? Hon var radikal, se Polväxling. Men också konservativ - tillbaka till jorden.

Grunden för rådande politiska samhällsmål är det ekonomiska systemet. Vi måste ständigt producera och konsumera för att ekonomin ska fungera: "Ökad produktivitet" och "hög tillväxt" - i stället för "vad kräver klimatet?". Vi förnekar att kvinnor och män är beroende av jorden och naturen och tror att oändlig tillväxt är möjlig. Allt detta är toppar på ett isberg av lögn, inte minst från vårt finansdepartement.

Nina vill ge Väckarklockan till finansminister Magdalena Andersson för hennes uttalande om corona-pengarna: "Ett sätt att få fart på ekonomin och konsumtionen efter pandemin." Problemet är att vi inte kan välja mellan klimatet och ekonomin. /*Gärda Blix & BjörnTheorin*

Från Pennskaft till poddare

Det var rubriken till Per Svenssons föredrag om Elin Wägner som ung journalist. Men ack, jag missade chansen att få biljett, de gick åt supersnabbt. Som tur var hade "Bibliotekets vänner" ordnat så att man kunde delta via nätet.

Per Svensson berättade livfullt om den unga journalisten Wägner. Hon börjar som kåsör och recensent på *Helsingborgs-Posten*. 1903 blev hon den enda fast anställda kvinnliga journalisten i Helsingborg. Det dröjer inte länge innan tidningens ägare Gustaf E. Ericson upptäcker vilken guldklimp han fått. Hon skriver kvickt och underhållande, en specialitet var noveller, något som på den tiden var en viktig del i tidningen. Men inte bara noveller och notiser. Hon recenserar nyutkommen litteratur, gör reportage och krönikor. Hon är mycket flitig; under tiden i Helsingborg finns 128 större och mindre artiklar under tecknade med Elin Wägners olika signaturer.

Hon trivs med yrket som murvel och gör karriär. Efter den sorgliga historien med Hjalmar Jönsson, som Per Svensson berättar initierat om, återfinns Elin i Stockholm på veckotidningen *Idun*. Där är hon den enda kvinnan i redaktionen på en "tidning för kvinnan och hemmet"! Hon avancerar till redaktionssekreterare men skriver också för Dagens Nyheter.

Hur skulle murveln Elin Wägner passat in i dagens tidningsmiljöer? Per Svensson menar att dagens mediaklimat skulle ha passat henne utmärkt. Hennes vassa och roliga skrivsätt och personliga tilltal hade passat utmärkt i både poddar och krönikor. Något som hade förvånat henne hade varit avsaknaden av deadlines, att vi i dag publicerar nyheter on line hela tiden. Elin Wägner hade varit en journalist för vår tid.

/Eva Persson

Litteratur i skolan

På Elin Wägnerskolan i Växjö föreläste docent Corina Löwe om mat och dystopier. Hon har förstått att många unga människor utvecklat klimatångest och rekommenderade Mats Söderlunds fantasy-trilogi *Ättlingarna*, där han förespråkar vegetarisk, näringsrik mat, lagad från grunden, inget godis och inte heller någon skräpmat. Mina tankar gick då till kapitlet "Molnfödelse" i Elin Wägners *Väckarklocka*, där författarinnan förordar gott vatten och bröd utan "blekmedel eller tillsatser för att höja bakhingsduglighet".

Skolbibliotekarie Maria Björn berättade hur lärarna avsatte tid från så gott som alla ämnen för att överföra Elins engagemang till eleverna. Flera väggar pryddes av porträtt på Elin, skapade av eleverna. Jag vill gärna ge en eloge till all personal. /Ann-Christin Gunnarsson

Göran Greider om Elin Wägner

För ett tiotal år sedan besökte Göran Greider vår monter på Bokmässan i Göteborg och köpte då *Väckarklocka*. I de texter han skrivit under senare år finns både direkta referenser till Elin Wägner liksom till hennes tankar om miljön.

I förordet till *Wagnerismer* (2011) vittnar Göran Greider om vilken betydelse Elin Wägner och läsningen av *Väckarklocka* och *Fred med jorden* haft för honom: "Sedan länge har Elin Wägner för mig varit ett namn, som ger mig styrka när jag är pessimistisk, när jag fruktar att ingen väg finns ut – eller genom – detta samhälle".

Wägners betydelse är också tydlig i Greiders lyrik, en sida av hans omfattande författarskap som lite orättvist kommit i skuggan av hans politiska journalistik och litteraturkritik. I dikten "Därför är jag socialist" förekommer hon tillsammans med bland andra Jesus, Marx och Keynes

som en av dem som format Greiders världsbild: "Jag tror att Elin Wägner hade rätt: ""Jordens väckarklocka ringer."

Annars är det i Greiders naturlyrik som spåren av Wägner framträder starkast, såsom i avdelningen "Natur" i den poetiska självbiografin *En av dessa morgnar ska du stiga upp sjungande* (2020), som samlar såväl tidigare publicerade som nyskrivna dikter och prosastycken. Ett exempel är dikten "Vi måste gå med lättare steg", där det ekokritiska temat anslås redan i den inledande strofen: "När fågeln lyfter, gungar grenen./Det skulle kunna vara ett vackert ordspråk /från en urbefolkning någonstans i världen/ och det kunde betyda detta enkla: /att jorden känner av vår tyngd." Dikten fortsätter: "Grenar darrar överallt omkring oss/från tyngden av en civilisation/som planeten inte längre förmår bära." I diktens fjärde strof formuleras en skarp civilisationskritik i Wägners anda: "Klimatfrågan är ingenting annat än ett svar,/ett ropande svar från biosfären /på en industriell kapitalistisk / konsumistisk civilisation."

Det är mot denna bakgrund dikten inte bara uppmanar oss att gå med lättare steg utan också att göra oss skyddslösa: "Så skyddslösa att vi uppfattar/ de svaga viskningarna från en stjärnhimmel/ eller en fågel som lyfter från/ en gungande gren."

Dikten "Humla!" utgår från tanken att Gud kanske just är en humla och även här betonas vikten av att människan tar större ansvar för naturen: "Människa! Du måste maka på dig!/ Du är bara en av de arter som ska leva här!/Du skall därför rädda den där/mjuka vilsna lilla helikoptern/som fastnat bakom/ verandafönstrens glasbur." Exempel på motsatsen ges i prosastycket "Skogsraseri", som beskriver hur skogen skövlas då den reducerats till att bli enbart industriråvara. Kvar lämnas ett ekologiskt ruinlandskap som efter ett krig.

Som bekant understryker Elin Wägner flera gånger i *Väckarklocka* hur rovdrift på naturen och en alltför långt driven industrialisering alltid leder till krig. Det som hotar naturen hotar till sist själva mänskligheten. Liknande varningar hörs i dikten "Den heta sommaren 2018", som beskriver företeelser som aktualiserats än mer denna sommar: klimatkris, torka och bränder liksom smältande isar. En mer positiv ton återfinns i dikten "Om beskärning av fruktträd" som börjar: "Den som vill tukta/ och beskära sitt äppelträd/ måste börja redan i språket./ Säg inte tukta och beskära, säg att du ska öppna trädets/ ge det ljus och rymd/ så att själva solnedgången/ kan kittla de innersta grenarna/ och få det att skratta i kvällen." Lite längre fram i dikten flyttas fokus från trädets till människan och perspektivet förändras: "Ympa in dig själv i stammen/ som en liten darrande kvist./ Ta ett steg tillbaka i gräset/ och låt trädets titta på dig." I diktens slutrader beskrivs hur människan klivit ner från sin överordnade position visavi naturen för att i stället själv blivit en del av den: "Du ska växa med ditt äppelträd./Du och trädets ska i många/ många höstar till/ uppfostra varandra till öppenhet."

Som framgått av exemplen ovan innehåller Göran Greiders naturlyrik samma pendling mellan dystopi och utopi som är så karaktäristisk för *Väckarklocka*: å ena sidan skarp civilisationskritik, å andra sidan visionen om ett samhälle och en mänsklighet i balans med naturen. Det är kanske just i detta som Elin Wagners påverkan på honom framstår som tydligast. /Peter Forsgren

Skyltinvigning

100-årsdagen av 16 september 1921, då kvinnor fick gå och rösta för första gången uppmärksammades på årsdagen med en skylt på Lästmakargagatan 6 i Stockholm. Byggnaden är ritad av arkitekten F.W. Scholander. Här låg 1908–1917 Kvinnliga Rösträttsbyrå som drevs av Landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt (LKPR).

Samfundet S:t Erik har sedan 1993 skyltat kulturhistoriskt intressanta byggnader. Skyltarna produceras och bekostas av samfundet.

Lästips!

"Åtta kvinnor sutto och väntade på företräde hos fyra män. Väntrummet var kärlekslöst som sådana äro mest, ty endast de personer vilka själva låta vänta på sig få ordna väntrum. Fönstren voro stora och kala och möblerna hårda, ägnade att göra de väntande mjuka. Ingenting fanns där heller att vila ögonen på utom en rad porträtt av landshövdingar.

Den läsning som låg framme bestod i landstingsförhandlingar från de sista åren. Den enda som studerade dem var textilarbeterskan Anna Nöjd, och det gjorde hon för att markera ett visst avstånd från de borgerliga. Hon visste att borgerlighet kan vara lika smittsamt som lungdot och en lika ödesdigra sjukdom att få.

De andra kvinnorna fördrevo tiden med att viskande samtala. Då Märta Cronberger sade något i vanlig ton, hyssjade de ner henne för att hon inte skulle störa herrarna på andra sidan dörren. Man hörde det oavbrutna sorlet av deras överläggningar ända ut i väntrummet, de skrattade också ibland, så man kunde förstå att de hade mycket roligt, såsom politiska motståndare kunna ha inom slutna dörrar mellan valen."

Den citerade boken är *Dialogen fortsätter* (kapitel V) av Elin Wägner. Det handlar om förlossningsvården. Medan de åtta kvinnorna i väntrummet väntar på att få ge sina synpunkter till landstingspolitikerna, innan några beslut tas, sitter de fyra männen och tar reella beslut om förlossningsvården. Att först lyssna på kvinnorna, varav en är barnmorska, är helt orimligt och ovidkommande för männen. Det skulle säkert bara "bli tarvligt tal", anser de.

Elin Wagners roman är lättläst och den är skriven med humor. Beslutsproblematiken är tyvärr aktuell nu när barnmorskorna flyr förlossningsvården. /Rune Liljenrud

Kassören påminner: Vi vill gärna ha era mailadresser! Skriv adressen på inbetalningen eller skicka ett mail till eva.s.f.christiansson@gmail.com

Rösträtten i frimärken

Frimärkstipsen fick Bergsluft av medlemmen Arne Karlsson som är motivsamlare och uppmärksammat postens frimärksutgåva april 2021.

Hundraårsminnet av att svenska kvinnor fick rösträtt inspirerade svenska posten till frimärksutgåva i april 2021. Utgåvan omfattar fem motiv där man på tre frimärken kan identifiera kvinnor varav ett märke med Elin Wägner.

Räcker det, eller? Kanske tänkte författaren och journalisten Elin Wägner så, där hon stod inför stapeln med 351.454 namnunderskrifter. Namninsamlingen ordnades 1914 till stöd för kvinnlig rösträtt. Ett foto från detta tillfälle användes som förlaga till frimärke.

Av de fem frimärkena är det endast ett som i klartext har text som anger utgivningsanledningen. I frimärkets nedre högerdel är det en solglasförsedd kvinna som håller i en flagga. Det är uppenbart att som förlaga för kvinnan har använts ett foto föreställande Signe Bergman (1869-1960) – en av centralgestalterna i den svenska rösträttsrörelsen. Av någon anledning har hon anonymiserats med solglasögon.

Ett frimärke bygger på tidningen *Iduns* första sida nr 4 1922 med de fem första valda riksdagskvinnorna: Nelly Thüring (1875–1972), Kerstin Hesselgren (1872–1962), Elisabeth Tamm (1880–1958), Bertha Wellin (1870–1951) och Agda Östlund (1870–1942).

Gult, lila och grönt, färger som kan spåras tillbaka till både den internationella och den svenska kvinnorrättsrörelsen, är genomgående färger på de nya frimärkena.

År 1982, då Elin Wägner skulle fyllt 100 år, uppmärksammades det med ett frimärke där förlagan utgjordes av Siri Derkets (1888-1973) sandblästrade klotter vid tunnel-banestation Östermalmstorg. /Arne Karlsson

Red. välkommar bidrag till nästa Bergsluft före 1 mars-22 Elin Wägner-sällskapet. Bg 645-0126

Bergslufts red:

Marianne Enge Swartz (mes)

Tel: 073 557 0118, menge.swartz@gmail.com

Ann-Margreth Willebrand (AMW)

Tel: 072 7277 440, amwillebrand@hotmail.com